

SCHNEIDER

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

5. februar 2004 *

I sag C-380/01,

angående en anmodning, som Verwaltungsgerichtshof (Østrig) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Gustav Schneider

mod

Bundesminister für Justiz,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 6 i Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39, s. 40),

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af P. Jann som fungerende formand for Femte Afdeling og dommerne C.W.A. Timmermans (refererende dommer) og A. Rosas,

generaladvokat: S. Alber

justitssekretær: ekspeditionssekretær M.-F. Contet,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

— Bundesminister für Justiz ved C. Kren, som befuldmægtiget

— den østrigske regering ved H. Dossi, som befuldmægtiget

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved J. Sack og N. Yerrel, som befuldmægtigede,

på grundlag af retsmøderapporten,

efter at der i retsmødet den 23. oktober 2002 er afgivet mundtlige indlæg af Gustav Schneider ved Rechtsanwalt P. Ringhofer, af den østrigske regering ved H. Dossi og af Kommissionen ved J. Sack og N. Yerrel,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 10. december 2002,

afsagt følgende

Dom

- 1 Ved kendelse af 13. september 2001, indgået til Domstolen den 4. oktober 2001, har Verwaltungsgerichtshof i medfør af artikel 234 EF forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 6 i Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39, s. 40).
- 2 Spørgsmålet er blevet rejst under en sag anlagt af Gustav Schneider mod Bundesminister für Justiz vedrørende ministeriets afslag på hans krav om erstatning for den skade, han mener at have lidt som følge af den omstændighed, at han ikke blev udnævnt til dommer ved Oberlandesgericht Wien (Østrig).

Retsforskrifter

Fællesskabsbestemmelserne

- 3 Artikel 1, stk. 1, i direktiv 76/207 bestemmer:

»Dette direktiv tilsigter gennemførelse i medlemsstaterne af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til adgang til beskæftigelse,

herunder forfremmelse, og til erhvervsuddannelse samt arbejdsvilkår og på de betingelser, der er fastsat i stk. 2, til social sikring. Dette princip betegnes i det følgende »princippet om ligebehandling«.

4 Artikel 6 i direktiv 76/207 har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne indfører i deres nationale retsorden de nødvendige bestemmelser for, at enhver person, der mener sig krænket ved, at princippet om ligebehandling som anført i artikel 3, 4 og 5 tilsidesættes i forhold til den pågældende, kan gøre sine rettigheder gældende for retslige instanser efter eventuelt at have indbragt sagen for andre kompetente instanser.«

De nationale bestemmelser

5 I Østrig kan der rejses en almindelig erstatningssag mod staten i henhold til § 1, stk. 1, i Amtshaftungsgesetz (herefter »AHG«). En sådan erstatningssag mod staten skal anlægges ved de civile domstole.

6 § 15 i Bundes-Gleichbehandlungsgesetz (forbundsloven om ligebehandling, BGBl. I, 1993/100, herefter »B-GBG«) bestemmer, at når en tjenestemand (mand eller kvinde) ikke ansættes i en stilling, og dette skyldes statens tilsidesættelse af det i B-GBG's § 3, nr. 5, fastsatte princip om ligebehandling, er staten forpligtet til at erstatte det tab, som den pågældende lider. Sidstnævnte bestemmelse forbyder

enhver form for forskelsbehandling i karrieremæssig sammenhæng, navnlig i forbindelse med forfremmelse og overgang til bedre lønnede opgaver.

- 7 I henhold til B-GBG's § 19, stk. 2, skal den berørte tjenestemand gøre sine rettigheder i medfør af lovens § 15 gældende over for staten inden for en frist på seks måneder ved at rejse et krav over for den myndighed, som han er underlagt. Myndighedens afgørelse kan indbringes for Verwaltungsgerichtshof, der er en forvaltningsdomstol, efter den til dette formål fastlagte procedure i artikel 130 i Bundes-Verfassungsgesetz (forbundsforfatningen).

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 8 Gustav Schneider, der er født i 1953, er dommer ved Arbeits- und Sozialgericht Wien (Østrig). Han søgte to gange — dels i 1997, dels i 1998 — en specialiststilling ved Oberlandesgericht Wien svarende til hans kvalifikationer. I begge tilfælde foretrak man en ansøger, der var yngre og havde lavere anciennitet, med den begrundelse, at den fastsatte kvote for forfremmelse af kvinder ikke var nået.
- 9 Efter disse afgørelser anlagde Gustav Schneider en erstatningssag mod staten med henvisning til AHG ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien, for at få erstatning for det tab, han mente at have lidt. Han gjorde gældende, at der ved afgørelserne om forfremmelse ikke var blevet lagt vægt på grunde vedrørende hans person. Da han ikke fik medhold i sin påstand, appellerede han til Oberlandesgericht Wien, som afviste appellen. Gustav Schneider iværksatte derfor en revisionsanke for Oberster Gerichtshof. Ved afgørelse af 30. januar 2001 blev anken afvist af retten. Retten fandt med henvisning til Domstolens retspraksis vedrørende princippet om ligebehandling i direktiv 76/207 (dom af 17.10.1995, sag C-450/93, Kalanke, Sml. I, s. 3051, af 11.11.1997, sag C-409/95, Marschall, Sml. I, s. 6363, af 28.3.2000, sag C-158/97, Badeck m.fl., Sml. I, s. 1875, og af

6.7.2000, sag C-407/98, Abrahamsson og Anderson, Sml. I, s. 5539), at den østrigske foranstaltning til fremme af kvinder var uforenelig med fællesskabsretten, da der ikke bestod nogen fravigelsesmulighed. Retten fandt imidlertid ikke, at der var nogen årsagsforbindelse mellem tilsidesættelsen af fællesskabsretten og det påståede tab. Gustav Schneider havde ifølge retten ikke anført nogen omstændigheder, som burde være kommet ham til gode, såfremt der havde været en fravigelsesmulighed.

- 10 Gustav Schneider har desuden ved skrivelse af 11. januar 1999 over for Bundesminister für Justiz rejst krav om erstatning for den skade, han mente at have lidt som følge af den omstændighed, at han ikke på baggrund af sin ansøgning af 14. april 1998 var blevet udnævnt til dommer ved Oberlandesgericht Wien. Ministeren afviste hans erstatningskrav, som var rejst i henhold til B-GBG (herefter »afgørelsen om afvisning«)
- 11 Gustav Schneider har ved Verwaltungsgerichtshof anlagt sag til prøvelse af afgørelsen om afvisning. Han har navnlig gjort gældende, at afgørelsen var retsstridig, da skadelidte efter gældende lovgivning skulle kræve skaden erstattet hos den myndighed, der havde forvoldt skaden. Han har ligeledes anført, at den domstolsprøvelse, som en sådan afgørelse er undergivet ved Verwaltungsgerichtshof, der virker som kassationsdomstol, ikke opfylder kravene til en effektiv domstolsbeskyttelse. Den pågældende domstol har nemlig ingen ret til at »foretage en bevisvurdering«, og den endelige fastlæggelse af faktum er således overladt til de administrative myndigheder.
- 12 I forelæggelseskendelsen har Verwaltungsgerichtshof understreget, at den for retten anlagte sag efter sin natur er en kassationsanke. Som kassationsdomstol kan den kun i begrænset omfang foretage en prøvelse af faktum. I denne forbindelse og under hensyn til Domstolens praksis finder retten, at det i det mindste er tvivlsomt, om den domstolsbeskyttelse, som i den foreliggende sag udelukkende varetages af Verwaltungsgerichtshof, er tilstrækkelig til at opfylde fællesskabsrettens krav, som fastsat i artikel 6 i direktiv 76/207.

- 13 Under disse omstændigheder og da Verwaltungsgerichtshof finder, at det, for at den kan afgøre den verserende sag, er nødvendigt at tage stilling til dette forhold, har den udsat sagen og forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 6 i direktiv 76/207/EØF [...] om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, fremmelse samt arbejdsvilkår fortolkes således, at den deri krævede mulighed for at kunne gøre et krav (her om erstatning) gældende ved domstolene ikke er gennemført i tilstrækkeligt omfang, idet dette i Østrig udelukkende kan ske gennem Verwaltungsgerichtshof, og denne domstols prøvelsesret er begrænset (kassationsdomstol, hvis prøvelsesret er begrænset til retsspørgsmål)?«

- 14 Efter generaladvokatens forslag til afgørelse har Verwaltungsgerichtshof til Domstolen sendt en kendelse afsagt den 26. marts 2003, hvori den anstiller nogle betragtninger om forholdet mellem proceduren ved erstatningskrav i henhold til B-GBG's § 15, stk. 1, og proceduren ved civile erstatningssager i henhold til AHG's § 1, stk. 1.

Om formaliteten med hensyn til det præjudicielle spørgsmål

- 15 Som svar på et skriftligt spørgsmål, som Domstolen har stillet vedrørende forbindelsen mellem de to sager, som Gustav Schneider har anlagt — den ene ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien og den anden ved Verwaltungsgerichtshof — har den østrigske regering anført, at anlæggelsen af en erstatningssag mod staten ved de civile domstole ikke udelukker eller begrænser muligheden for at anlægge en administrativ erstatningssag mod staten i henhold til bestemmelserne i

B-GBG. Regeringen har derimod understreget, at hvis en sagsøger ved en forvaltningsdomstol gør rettigheder gældende med henvisning til, at bestemmelserne i B-GBG er blevet tilsidesat, vil de civile domstole, i kraft af deres generelle kompetence, fortsat være kompetente til at træffe afgørelse i sager, hvor der rejses spørgsmål om statens erstatningsansvar. I Østrig kan søgsmål som dem, der er anlagt i hovedsagen, således iværksættes både for de civile domstole og for forvaltningsdomstolene.

- 16 Den østrigske regering har nærmere anført, at retskraftige domme på civilrettens område i princippet ikke er bindende for forvaltningsdomstolene og omvendt. Da domme afsagt af de civile domstole og af forvaltningsdomstolene tjener forskellige formål, vil den omstændighed, at det er fastslået, at det krav, der er rejst ved de civile domstole, er ugrundet, ikke være bindende for forvaltningsdomstolen, når denne vurderer, hvorvidt de for den nedlagte påstande er begrundede.
- 17 Det fremgår endvidere af omtalte svar fra den østrigske regering, at Gustav Schneider har anlagt en erstatningssag mod staten i medfør af AHG med påstand om, at gennemførelsen af artikel 2, stk. 4, i direktiv 76/207 er utilstrækkelig, og at såvel de civile domstoles førsteinstans som appelretterne har afvist Gustav Schneiders krav med den begrundelse, at der ikke eksisterer nogen direkte forbindelse mellem den påståede tilsidesættelse af fællesskabsretten, dvs. den manglende fravigelsesmulighed, og det påståede tab.
- 18 Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har indledningsvis anført, at for så vidt som de erstatningssager mod staten, som Gustav Schneider har anlagt ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien og ved Oberlandesgericht Wien, har gjort det muligt at foretage en fuldstændig efterprøvelse af den afgørelse, som i hovedsagen er truffet af Bundesminister für Justiz, dvs. en efterprøvelse af såvel faktum som jus, vil det ikke kunne have nogen betydning, at den administrative procedure, som er iværksat sideløbende hermed, indebærer visse begrænsninger. Hvis proceduren ved de civile domstole overholder kravene i artikel 6 i direktiv

76/207, vil kravene i fællesskabsretten i forbindelse hermed være opfyldt, og det præjudicielle spørgsmål vil således ikke kunne antages til realitetsbehandling. Selv om proceduren ved de omhandlede civile domstole og forvaltningsdomstole er forskellige og baseret på forskellige love, vil en sag med henblik på at få erstatning i sidste ende få det samme resultat som en sag, der er anlagt ved en forvaltningsdomstol.

- 19) Hvad angår Verwaltungsgerichtshofs kendelse af 26. marts 2003, der er indgået til Domstolen efter generaladvokaten forslag til afgørelse, bemærker Domstolen indledningsvis, at den mundtlige forhandling ved Domstolen blev afsluttet efter, at forslaget til afgørelse var fremsat. Domstolen havde imidlertid i henhold til Domstolens procesreglement mulighed for at genåbne den mundtlige forhandling og efter denne genåbning at give parterne i hovedsagen og de øvrige procesdeltagere i den præjudicielle sag meddelelse om denne kendelse, således at de kunne indgive indlæg. Domstolen har i den foreliggende sag fundet, at der ikke var behov for at genåbne den mundtlige forhandling, og har meddelt dette til den forelæggende ret samt til parterne i hovedsagen, medlemsstaterne og de institutioner, der har indgivet indlæg til Domstolen.
- 20) Hvad angår det præjudicielle spørgsmål bemærkes, at proceduren efter artikel 234 EF ifølge fast retspraksis er et middel til samarbejde mellem Domstolen og de nationale retter, som giver Domstolen mulighed for at forsyne de nationale retter med de elementer vedrørende fortolkningen af fællesskabsretten, som er nødvendige for, at de kan afgøre den for dem verserende tvist (jf. dom af 16.7.1992, sag C-83/91, Meilicke, Sml. I, s. 4871, præmis 22, kendelse af 9.8.1994, sag C-378/93, La Pyramide, Sml. I, s. 3999, præmis 10, og af 25.5.1998, sag C-361/97, Nour, Sml. I, s. 3101, præmis 10).
- 21) Inden for rammerne af dette samarbejde tilkommer det udelukkende den nationale ret, for hvilken en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete

sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af fællesskabsretten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse herom (jf. dom af 15.12.1995, sag C-415/93, *Bosman*, Sml. I, s. 4921, præmis 59, af 13.3.2001, sag C-379/98, *PreussenElektra*, Sml. I, s. 2099, præmis 38, og af 22.1.2002, sag C-390/99, *Canal Satélite Digital*, Sml. I, s. 607, præmis 18).

- 22 Domstolen har dog også udtalt, at den i særlige tilfælde med henblik på at efterprøve sin egen kompetence er beføjet til at undersøge de omstændigheder, hvorunder den nationale domstol har forelagt sagen. Domstolen kan kun afslå at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national ret, når det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af fællesskabsretten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er af hypotetisk karakter, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan foretage en saglig korrekt besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. bl.a. *PreussenElektra*-dommen, præmis 39, og *Canal Satélite Digital*-dommen, præmis 19).
- 23 Den samarbejdsånd, der er afgørende for, at proceduren med præjudiciel forelæggelse kan fungere, indebærer, at den nationale ret for sit vedkommende tager hensyn til den opgave, som Domstolen varetager, og som er at bidrage til justitsforvaltningen i medlemsstaterne og ikke at udøve responderende virksomhed vedrørende generelle eller hypotetiske spørgsmål (*Meilicke*-dommen, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis).
- 24 Det bør understreges, at det i artikel 6 i direktiv 76/207, hvorefter enhver person, der mener sig krænket ved, at princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, bør kunne gøre sine rettigheder gældende for retslige instanser, ikke er præciseret, hvilken art ret medlemsstaterne skal overdrage denne opgave til. Forholdet er det, at kravet i nævnte artikel 6 er opfyldt, når en person,

der mener sig krænket ved, at princippet om ligebehandling tilsidesættes i forhold til den pågældende, på effektiv vis kan gøre sine rettigheder gældende for en kompetent ret.

- 25 Direktiv 76/207 er i østrigsk ret blevet gennemført ved B-GBG, og anvendelsen heraf kan anfægtes ved en administrativ myndighed og derefter ved forvaltningsdomstolen.
- 26 Som det fremgår af de for Domstolen foreliggende sagsakter, er det imidlertid i Østrig tillige muligt at anlægge en almindelig erstatningssag mod staten ved de civile domstole i henhold til AHG's § 1, stk. 1, hvorunder der nedlægges påstand om erstatning for det tab, der er lidt som følge af, at der er truffet en afgørelse, der anses for at være i strid med princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med forfremmelse af tjenestemænd og dommere.
- 27 Som generaladvokaten har anført i forslaget til afgørelse, punkt 35, har borgerne ifølge den østrigske retsorden en appeladgang — i kraft af de almindelige bestemmelser om statens erstatningsansvar, hvorefter sagens faktum og jus kan prøves ved de civile domstole i tre instanser — hvorved de kan gøre gældende, at princippet om ligebehandling er tilsidesat i forhold til dem.
- 28 Det står fast, at en sådan domstolsprøvelse opfylder kravene til en tilstrækkelig og effektiv domstolsbeskyttelse, som omhandlet i artikel 6 i direktiv 76/207.

- 29 I hovedsagen er det imidlertid ubestridt, at Gustav Schneider har anlagt sager ved Landesgericht Wien og Oberlandesgericht Wien, såvel som ved Oberster Gerichtshof for at opnå erstatning for den skade, han skulle have lidt som følge af, at afgørelsen om afvisning har tilsidesat princippet om ligebehandling af mænd og kvinder.
- 30 I en domstolsordning som den i hovedsagen omhandlede er kravet i artikel 6 i direktiv 76/207 således fuldt ud opfyldt ved, at der kan anlægges erstatningssag mod staten ved de civile domstole i henhold til de almindelige bestemmelser, som de i AHG fastsatte, som Gustav Schneider har benyttet sig af.
- 31 Spørgsmålet om, hvorvidt proceduren ved forvaltningsdomstolen opfylder kravene i artikel 6 i direktiv 76/207 er herefter uden betydning for afgørelsen af tvisten i hovedsagen, hvorfor det præjudicielle spørgsmål således er hypotetisk. Som det fremgår af denne doms præmis 22 og 23, er Domstolen ikke kompetent til at tage stilling til et sådant spørgsmål.
- 32 Det må på grundlag af alle de forudgående elementer fastslås, at det præjudicielle spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling.

Sagens omkostninger

- 33 De udgifter, der er afholdt af den østrigske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold

til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

vedrørende det spørgsmål, der er forelagt af Verwaltungsgerichtshof (Østrig) ved kendelse indgået til Domstolen den 4. oktober 2001, for ret:

Den anmodning om præjudiciel afgørelse, som er indgivet af Verwaltungsgerichtshof ved kendelse af 13. september 2001, kan ikke antages til realitetsbehandling.

Jann

Timmermans

Rosas

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 5. februar 2004.

Justitssekretær

Præsident

R. Grass

V. Skouris